

náš vidiek

1/2018

štvrtročník
ročník XV.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

VEĽKONOČNÝ JARMOK V LIŠOVE

strana 12

VIDIECKY PARLAMENT
NA SLOVENSKU

**Malé zamyslenie
o súčasnom
spoločenskom
dianí**

strana 4

**Pokračuje projekt
Zdvihnime
príležitosť
a podme**

strany 14–20

Obsah

- 4 Malé zamyslenie sa na súčasné spoločenské dianie
- 6 Národná stratégia regionálneho a územného rozvoja SR do roku 2030
- 7 Plán činnosti OZ VIPA SK na rok 2018
- 8 VIPA SK a Európsky vidiecky parlament
- 9 VI. cyklus Štruktúrovaného dialógu
- 10 Exminister S. Becík nešetrí kritikou ale ani optimizmom
- 12 Veľkonočný jarmok v Lišove
- 14 Projekt Zdvihnime príležitosť a podme pokračuje
- 18 Okres Rožňava v projekte
- 19 Lepšie raz vidieť ako stokrát počuť...
- 20 Projekt v okrese Krupina

náš vidiek

Ročník: XV.

Číslo: 1/2018

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
 Občianske združenie
 Vidiecky parlament na Slovensku
 Kapitulská 13
 974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk,
 mbehanovska@stonline.sk
 www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:
20. júna 2018

Redakčná rada:
 Ing. Mária Behanovská,
 doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
 Ing. Karol Herian, CSc
 Doc. Ing. Jozef Húska, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
Veľkonočný jarmok v Lišove

Foto na druhej strane obálky:
Hriňová, Košútka

Náš vidiek v roku 2018 spolu s Magna Via

Na úvod všetko dobré a veľa zdravia, lásky, porozumenia, nech sa každému darí, tak ako si to naplánoval v novoročnom želaní.

V tomto roku začíname v novom šate a novými partnermi. Toto číslo je plné prekvapení. Tešíme sa, že sa nám podarilo spojiť sily a aj financie, aby sme Vám našim členom, partnerským organizáciám, sympatizantom a všetkým ľuďom, ktorým leží na srdci život na vidieku. Spolu s našou dlhoročnou partnerskou organizáciou Magna Via Vám prinášali nové inšpirujúce udalosti zo života, dobré príklady...

Občianske združenie Vidiecky parlament nie je žiadna politická organizácia, ale vo svojom poslaní má za cieľ presadzovať zvyšovanie kvality života na vidieku a podporovať vidiecke aktivity. Preto máme záujem o to, sme napomáhali plniť potreby vidieka a prispeli pri vytváraní zásad slušného a perspektívneho života aj na vidieku.

VIPA SK je členom Rady vlády pre mimovládne organizácie. Na 14. zasadnutí Rady vlády SR pre MNO 22.3.2018 sme prijali uznesenie.

„Rada Vlády SR pre MNO podporuje upokojenie politickej atmosféry. V tomto duchu prijíma uznesenie v nasledujúcom znení:

1) Odsudzujeme vraždu Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej a podporujeme jej skoré a dôveryhodné vyšetrenie.

2) Vyjadrujeme solidaritu poctivým slovenským novinárom a nezávislým médiám.

3) Sme presvedčení, že zhromaždenia Za slušné Slovensko sú nezávislé a legitímne podujatia, ktoré sú plne v súlade s demokratickým ústavným poriadkom SR.

4) Sme presvedčení, že Nadácia otvorenej spoločnosti ani organizácie, ktoré finančne podporuje George Soros, nepredstavujú riziko alebo bezpečnostnú hrozbu pre Slovenskú republiku.

5) Konštatujeme, že členské organizácie Rady vlády aj organizácie, v ktorých pôsobia členovia komory MNO sú prísne nestranné a nepredstavujú hrozbu pre Slovenskú republiku a jej demokratické zriadenie.

6) Sme presvedčení, že šírenie predsudkov, dezinformácií a konšpiračných teórií zo strany niektorých politických predstaviteľov a médií zhoršuje politickú a spoločenskú situáciu.“

Čítajte a napíšte nám o svojich dobrých skúsenostiach, pridajte sa k našim prispievateľom.

Malé zamyslenie sa na súčasné spoločenské dianie

Žijeme v čase, keď sa zas v spoločnosti prebúdzá záujem o súčasné dianie a vzniká úprimné úsilie za vybudovanie slušného Slovenska. Z tohto dôvodu dovoľujem si zaujať i ja svoj názor i stanovisko k súčasnému spoločenskému vývoju a to ako dlhoročný pracovník v potravinárskom priemysle i ako zástupca Vidieckeho parlamentu.

V súčasnom období, po vražde novinára a jeho priateľky, celé Slovensko prežíva rušné obdobie na celospoločenskej úrovni, ktoré môže mať ďalekosiahly dopad na ďalší vývoj nášho štátu. Už sa nejedná iba o vyšetrovanie vraždy, ale aj o to ako zo Slovenska spravíť slušnú krajinu, kde ľudia budú mať istoty, kde sa bude rozvíjať zdravé podnikateľské prostredie, kde si budeme chrániť prírodu a ľudia nebudú za lepším životom odchádzať do zahraničia. Na jednej strane sa ukazuje, že tak, ako žijeme sa nedá ďalej žiť, že potrebujeme sa oslobodiť od súčasných politických i hospodárskych škandálov a neriešení aktuálnych problémov ľudí a na druhej strane vzniká obava, či požadované zmeny prinesú skutočné zlepšenie situácie.

Občianske združenie Vidiecky parlament nie je žiadna politická organizácia, ale vo svojom poslaní má za cieľ presadzovať zvyšovanie kvality života na vidieku a podporovať vidiecke aktivity. Preto máme záujem o to, sme napomáhali plniť potreby vidieka a prispeli pri vytváraní zásad slušného a perspektívneho života aj na vidieku. Z tohto dôvodu plne chápeme a podporujeme požiadavky

ľudí na námestiach našich miest, ale aj v celom Slovensku. Môžeme byť predsa spokojní s tým, že sebestačné Slovensko je zrazu zadlžené a majetok získali beztestne rôzni špekulanti a doposiaľ neboli za to potrestaní? Môžeme byť spokojní s tým ako sa hospodári s pôdou, ako sa stráca úrodná zem, ako zanedbávame lúky a pasienky, ako sa pôda predáva špekulantom? Môžeme byť spokojní s tým ako štát podporuje veľkých podnikateľov našich i zahraničných a podporuje i tých čo nič nerobia a nechcú pracovať? Môžeme byť spokojní s tým, ako je zanedbaná zdravotná starostlivosť a výchova mladých ľudí? Môžeme byť spokojní s tým ako nezdravo žijeme, ako nedokážeme byť sebestační vo výrobe potravín a sme odkázaní na dovoz základných potravín? Príčinu týchto problémov však je potrebné hľadať nielen v riadení štátu, ale aj v úpadku morálky a v nedostatočnom obhajovaní pravdy i etických zákonov. Preto sa tieto podstatné problémy doposiaľ neriešili a stali sme sa nesaľmostnými a odkázaní na zahraničie? Takýchto otázok a neriešených problémov je ešte podstatne viac a dotýka sa to všetkých nás.

Slovensko je predsa krásna a bohatá krajina, ktorú nám môže celý svet len závidieť. Od nežnej revolúcie na Slovensku však nemáme žiadny perspektívny plán rozvoja nášho hospodárstva a plány boli riadené z pohľadu okamžitého materiálneho využitia pre vybrané skupiny ľudí. Všetky plány sa robili len na 4-ročné volebné obdobie. Ľudia na vidieku sa však zaujímajú aj o tom čo bude potom! Nemôžeme sa predsa spoliehať len na to, že na Slovensku bude montážna hala na automobily a necháme si ďalej likvidovať pôdu a naše poľnohospodárstvo? Preto sa u nás nevyužívajú skúsenosti z vyspelých krajín pri zabezpečovaní potravinovej sebestačnosti? Mnohí si predsa pamätáme, že aj u nás sa robili i dlhodobé, perspektívne plány. V takom poľnohospodárstve i v krajinotvorbe však treba plánovať minimálne na 20 rokov dopredu a tieto zámery by sa nemali každú chvíľu meniť.

Tých súčasných problémov, ktoré sa dotýkajú ľudí i na vidieku je celá rada. Mnohé organizácie a aj Vidiecky parlament už v minulosti viac krát poukazoval na problémy a požiadavky vidieka, no nie vždy sa to stretlo s priaznivou odozvou na zodpovedných miestach. Bola to možno aj naša chyba, že sme neboli dôslední pri presadzovaní záujmov vidieka. Prevažne však naše požiadavky skončili na tom, že nemáme na to potrebné finančné prostriedky. Znova sa však zamýšľame nad tým, či sme naozaj takí chudobní, alebo neschopní spravíť zásadné zmeny v riadení štátu. Očakávali sme od minulých vlád, že sa budú robiť zásadné úsporné opatrenia ako napr. prehodnotenie súčasného členenia a počtu okresov a krajov s tisíckami štátnych zamestnancov, s úsporami v počte členov parlamentu, s úsporami v zoštiehlení ministerstiev a celej štátnej správy. Všetci vidíme, aké nedostatky sú v školstve, že nemáme už skoro žiadne odborné učňovské a stredné odborné školy, ale máme nadbytočne veľa vysokých škôl, hoci tisíce študentov odchádza študovať do zahraničia. Preto štát podporuje školy, ktorých absolventi sú v praxi nepoužiteľní? Koľko prostriedkov sa zbytočne premrhlo pri budovaní našich diaľnic a podobne by sa dalo veľa vecí a nedostatkov pospomiňať. Tých finančných prostriedkov by sa určite našlo dostatok, no nemali by sa uprednostňovať žiadne stranícke a ani osobné záujmy, ale vždy iba to, čo má celospoločenský prospech. Preto dokážu Ázijské štáty tak rýchlo hospodársky napredovať, lebo

dokázali sa podriadiť celospoločenským potrebám a dôsledne odstrániť korupciu, ktorá nás žiaľ vo veľkej miere pohltila.

Sme si vedomí, že na ozdravenie naše spoločnosti treba ešte dlho cielavedome pracovať. Za Vidiecky parlament a verím, že ostatní to tak cítia, doporučujeme, aby si naša spoločnosť vytýčila podstatné perspektívne ciele, ktoré by sa mali dostať i do ústavy. Jedným z takých cieľov by malo byť opätovné dosiahnutie potravinovej sebestačnosti, lebo potraviny sa stávajú celosvetovo strategickou surovinou. Od takéhoto zákona by sa potom odvíjali ďalšie zákony o ochrane pôdy, oživenia poľnohospodárstva i rozvoj potravinárskeho priemyslu. Ďalším ústavným zákonom by mala byť ochrana prírody.

**Náš vidiek, tak ako aj celé
naše Slovensko má túžbu žiť
v dobrom, spravodlivom štáte,
kde nebude vládnuť arogancia
moci a mafiánske spoločnosti,
ale štát bude skutočným
služobníkom ľudu.**

Musíme si predsa obnoviť a pestovať našu národnú hrdosť i sebestačnosť a spájať všetky sily za dosiahnutie týchto cieľov. Veľmi dôležité je, aby štát perspektívne podstatne viac pomáhal najmä rozvoju strednej vrstvy obyvateľstva a aj malým a stredným podnikateľom, ktorí vytvárajú istoty a umožňujú tvoriť niečo nové a zamestnať tak veľkú časť obyvateľstva.

Sme presvedčení, že aj súčasné masové protesty ľudí majú takéto spomínané ciele. Ostáva nám dúfať, že očakávané zmeny prispievajú k naplneniu zásad slušného prosperujúceho Slovenska a tým aj k spokojnosti života ľudí aj na vidieku. Bude však veľmi záležať aj na nás, akých ľudí si zvolíme na vedúce riadiace orgány, kde by nemali prevládať stranícke záujmy ale len hlboká odbornosť.

**Držme si palce, aby sa nám to
podarilo !!!**

Národná stratégia regionálneho a územného rozvoja SR do roku 2030

V zmysle Zákona 539 /2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja a uznesenia Vlády SR zo 14. 5. 2014 a 13. 12. 2017 sa začalo s prípravou tohto významného strategického rozvojového dokumentu. Tento dokument je významnou súčasťou prípravy na programovanie 2020+ a je súčasťou vnútroštátnej implementácie Agendy 2030.

Zodpovedný za vypracovanie dokumentu je Úrad vlády SR, Sekcia regionálneho rozvoja, odbor stratégie a metodiky. Dokument má byť spracovaný do 30. 6. 2019. Dokument sa tvorí v partnerstve, partnermi sú významné subjekty pre tvorbu stratégie, ktorých zástupcovia sú členmi pracovnej skupiny pre tvorbu spomínaného dokumentu. V skupine má zastúpenie aj Rada vlády pre MVO, ktorá nominovala Ing. Janku Mikušákovú, členku VIPA SK.

CIEĽOM STRATÉGIE MÁ BYŤ

podpora udržateľného dynamického inkluzívneho rozvoja komunit a modernej inovačne orientovanej ekonomiky v regiónoch, mestách a obciach Slovenska v prospech zlepšenia životných podmienok ich obyvateľov, kvality ich sídelného prostredia, vytvorenia podmienok pre využitie ich špecifických potenciálov, udržateľné a efektívne využitie ľudských, ekonomických a prírodných zdrojov, ich rozvoj a ochrana.

1. zasadnutie sa uskutočnilo v Hoteli Bôrik v Bratislave, dňa 12.3.2018. Na tomto zasadnutí sa okrem organizačných otázok, harmonogramu prác prítomní oboznámili so vstupnou správou, v ktorej koordinátor tvorby stratégie p. Roman Havlíček uviedol prečo je nutné vypracovať rozvojovú stratégiu tak, aby zabezpečila dynamický regionálny a územný rozvoj Slovenska. Očakáva sa aktívny prístup zdola, prostredníctvom členov pracovnej skupiny, ale pri spracovaní strategickú časť bude potrebné rokovať aj s ďalšími partnermi k špecifickým problémom.

Hlavným bodom rokovania bola prezentácia hlavných analytických východísk novej stratégie regionálneho a územného rozvoja SR do roku 2030, ktorú predniesol prof. Maroš Finka expert Úradu vlády SR. K tomuto bodu bola vedená i diskusia. Ďalšie rokovanie pracovnej skupiny sa bude konať v máji 2018.

Blížšie informácie na webovom sídle úradu vlády <http://www.vlada.gov.sk/regionalny-rozvoj/> v časti strategické a metodické dokumenty

Plán činnosti OZ VIPA SK na rok 2018

VČS VIPA SK sa konala 26.3.2018 v Banskej Bystrici

Prinášame jednotlivé body plánu:

1. Zvolávať zasadnutia predsedníctva, každé 3 mesiace.
2. Súťaž **Vandrovalo vajce 2018** v Jaklovciach
3. Realizácia projektu **Zdvihnime príležitosť a poďme**. Kód projektu v ITMS2014+ : 312021F467. Plán ukončenai jún 2018. Iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí.
4. Realizovať projekt **Vidiecka mládež v regióne**, kód výzvy OP EVS DOP-PO1-SC1.1-2017-5. Doba realizácie od apríla 2018 do júla 2020
5. Realizácia projektu **Zamestnávanie 50+**, žiadateľ CVNO, VIPA SK ako partner OP EVS DOP-PO1-SC1.1-2017-5. Doba realizácie od apríla do júla 2020
6. Zorganizovať **X. Fórum VIPA SK**, v termíne 26.-27. 10. 2018 na Agroinštitúte v Nitre
- Navrhnuté témy pre pracovné skupiny:**
 - Spoločná poľnohospodárska politika
 - Ekologické poľnohospodárstvo
 - Kvalita života na vidieku je závislá na pracovných príležitostiach
 - Potreby mladých ľudí z vidieka pre tvorbu regionálnej, národnej a Európskej mládežníckej politiky
 - 7. Informovať a šíriť **Manifest Európskeho vidieckeho parlamentu**, III. Zasadnutie EVP
 - 8. **Sledovať vhodné výzvy** a pokračovať v podávaní a realizácii projektov, zameraných na úlohy súvisiace s našim poslaním a získavať tak prostriedky na realizáciu úloh pre jednotlivé oblasti našich aktivít
 - 9. **Zefektívniť prácu predsedníctva** orientáciou na schvaľovanie uznesení predpokladaných vo výboroch využívaním elektronických komunikač-

ných prostriedkov na zrychlňovanie a zlacňovanie rokovaní a rozhodovaní

10. **Zvýšiť efektívnosť advokačnej činnosti** rokovaním so štátnymi orgánmi o všetkých problémoch vidieka tak, aby sa riešili podľa možnosti vždy formou komunikácie a partnerstva. Za tým účelom, usilovať o dobrú povest, imidž a autoritu OZ VIPA SK, ako spoľahlivého partnera vo všetkých fázach týkajúcich sa vidieckeho rozvoja.

Predkladať návrhy, upozorňovať na najvýznamnejšie problémy slovenského vidieka na všetkých úrovniach.

11. Venovať pozornosť opatreniam pre ďalšie **zvyšovanie kvality časopisu Naš vidiek**. Vydávať 4 čísla do roka. Spolupráca s Magna Via pri vydávaní od 1/2018.

12. Propagovať výsledky našej práce a práce našich partnerov najmä organizovaním **Dní vidieka v NR SR**, (minimálne 1 x v roku 2018 so zapojením členov a partnerov VIPA SK) realizáciou cieľavedomej mediálnej politiky

13. Osloviť členov VIPA SK s požiadavkou o **zapojenie sa do práce v niektorom z výborov predsedníctva**.

14. **Svetový deň vidieckych žien** 15. október, súťaž – **Líderka 2018**, 12.10. 2018 v obci Košúty v trnavskom kraji.

15. Napísať projekt po zverejnení výzvy na stránke PPA k schválenému obsahovému námetu demonštračnej aktivity a informačnej akcie s názvom „**Spoločné korene nás priťahujú, za budúcnosť sme zodpovední**“ schváleného na zasadnutí komisie Sekcie rozvoja vidieka a priamych palieb MPRV SR na svojom zasadnutí 20.12.2017.

VIPA SK a Európsky vidiecky parlament

V októbri 2017 sa štvorčlenná delegácia VIPA SK zúčastnila zasadnutia 3. Európskeho vidieckeho parlamentu, ktoré sa konalo tento krát v Holandsku. Organizátori zanalyzovali prínosy tohto zasadnutia a je čas zamyslieť sa nad ďalšími krokmi smerom k ďalšiemu dvojročnému obdobiu do ďalšieho zasadnutia. Za PREPARE je koordinátorom EVP Kim Smedslund z Fínska a jeho materská organizácia SYTY je žiadateľom grantov pre aktivity spojené s EVP. Súčasťou týchto projektov je aj VIPA SK a ak podané žiadosti budú úspešné, tak môžeme rozbehnúť informačnú kampaň ohľadom EVP na Slovensku.

V akčnom pláne EVP na rok 2018 okrem iného stojí: „Všetci partneri EVP vyvíjajú marketingové úsilie na národnej úrovni, aby informovali o pozitívnych faktoch EVP a EÚ. Všetko sa aktivuje na pripojenie k aktivitám EVP. Zhromažďovať a analyzovať informácie, navrhovať politiky, nástroje a robiť vyhlásenia pre EÚ. Národné správy sa majú poskytovať sekretariátu EVP. Zúčastnite sa

v horizonte 2020 ako zainteresované strany prostredníctvom spoločne iniciujúcich orgánov alebo partnerov zastupujúcich sieť EVP. Všetci vyvíjajú úsilie v budovaní výskumnej siete v rámci EVP, aby získali viac informácií založených na dôkazoch a posilnili partnerstvo s výskumom zameraným na miestny rozvoj.“

VI. cyklus Štruktúrovaného dialógu

VIPA SK na základe Zmluvy o spolupráci s RmS pri aktivitách Štruktúrovaného dialógu v rámci Národnej pracovnej skupiny pre štruktúrovaný dialóg a vykonaných aktivít súvisiacich s konzultáciami tém a otázok VI. cyklu Štruktúrovaného dialógu na základných, stredných a vysokých školách.

Martin Kvak, Jakub Dvorský, Anna Tušimová, Mária Behanovská celkovo za VIPA SK zrealizovali 20 stretnutí so 408 žiakmi a študentmi. Vybrali sem z desiatich odporučených konzultačných otázok.

Konzultačné otázky VI. cyklu Štruktúrovaného dialógu pre základné školy

- Ktoré znalosti a zručnosti považuješ z hľadiska vzdelávania za najpodstatnejšie pre život v budúcej Európe? Čo môže pripraviť mladých ľudí ako si Ty na nové formy práce, ktoré prinesie budúcnosť?
- Kto Ti pomáha pri dôležitých životných rozhodnutiach? Kto je pre Teba oporou v zložitejších životných situáciách?
- Je podľa Teba potrebné zmeniť, aby mali mladí ľudia, ktorí žijú na vidieku, podobné príležitosti, ako mladí ľudia žijúci v mestách? Čo by sa malo zmeniť, aby bol život na vidieku pre mladých ľudí atraktívny?
- Aká je podľa Teba úloha mladých ľudí pri ochrane životného prostredia a v dosahovaní udržateľného rozvoja? Akým spôsobom mladým ľuďom umožniť aby mohli byť v tejto oblasti aktívnejší?

Konzultačné otázky VI. cyklu Štruktúrovaného dialógu od 15 do 30 rokov

- Čo by pomohlo mladým ľuďom ako si Ty, aby sa lepšie vyznali v záplave informácií? Čo je potrebné urobiť, aby mohli mladí ľudia viesť slušný a nenásilný dialóg s tými, ktorí zastávajú výrazne odlišné názory?
- Aká je podľa Teba úloha mladých ľudí pri ochrane životného prostredia a v dosahovaní udržateľného rozvoja? Akým spôsobom mladým ľuďom umožniť aby mohli byť v tejto oblasti aktívnejší?
- Aké miesta (virtuálne i fyzicky existujúce) by mali byť dostupné pre mladých ľudí, aby sa tým podporil ich osobnostný, kultúrny a politický rozvoj?
- Čo potrebujú mladí ľudia na to, aby mohli viac ovplyvňovať rozhodovanie v spoločenských a politických témach?

Exminister S. Becík nešetrí kritikou ale ani optimizmom

Okrem ročného šéfovania na ministerstve pôdohospodárstva venoval Stanislav Becík celú svoju profesionálnu kariéru pôsobeniu v družstve v Dvoroch nad Žitavou. Posledné roky propaguje chlebové odvetvie a hľadá možnosti k jeho pozdvihnutiu. Spoluorganizuje populárnu poľnú výstavu, alebo revitalizoval hospodársky dvor v Branove, ktorý sa stal v zápätí miestom odpočinku rodín s deťmi. Nie je prekvapením, že aktuálna situácia v rezorte sa ho dotýka. Z pod pokrievky vybublalo množstvo problémov, ktorým korunu nasadil pojem agro-mafia, ktorý sa s našim rezortom spomína. „*Ťažko sa mi to hovorí, pretože v rokoch pôsobenia na rezorte som upozorňoval, že zahraničné firmy sa sem húfne hrnú kvôli skoncentrovanej pôde a kvôli možnosti nakúpiť cez katastrofálne prevedenú transformáciu majetku oprávnených osôb zákonom 264/1995 z. z. v likvidovaných družstvách len s jedným jediným zámerom a to dostať sa k pôde a k dotáciám,*“ hovorí Stanislav Becík.

Z jeho vyjadrenia je zjavné, že poukazuje najmä na Petra Baca, ktorý stál za procesom transformácie družstiev v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Je paradoxom, že oboch do funkcie nominovalo dnes už zaniknuté HZDS a v čase, keď Peter Baco už hájil záujmy slovenských farmárov ako europoslanec v Bruseli, Stanislav Becík tak robil z najsilnejšieho agroúradu na Slovensku z Dobrovičovej ulice v Bratislave.

Bývalý minister Becík v popise stavu slovenského poľnohospodárstva nešetrí ani dedinské a mestské samosprávy, ktoré umožnili a vo veľa prípadoch aj umožňujú, „*aby pseudopodnikatelia ovládli kapitál po bývalých družstvách v ich katastrofách aj to len cez prenájom poľnohospodárskej pôdy. Stav je niekedy až do očí bijúci ako vyzerajú pozostatky*

hospodárskych dvorov, ako chátra majetok oprávnených osôb, neobnovuje sa výroba, vytvára sa zlý dojem spoločnosti na poľnohospodárske odvetvie a vlastnou ľahostajnosťou sme ochotní tento stav tolerovať,“ myslí si Stanislav Becík.

Je neodškriepiteľný fakt, že slovenskí poľnohospodári dostávajú v priamych platbách len 3/4 z toho, čo je priemer v rámci Európskej únie. Prirodzená schopnosť slovenských občanov nájsť riešenie aj v takejto situácii a uspieť na európskom trhu priniesla jednoduché riešenie.

„*Vďaka bohu žijeme v trhovom prostredí so slobodnou voľbou štruktúry výroby a súčasne európske dotácie sú nastavené najmä pre tých, ktorí robia sezónnu výrobu štyroch, piatich plodín na koncentrovaných plochách pôdy. Táto činnosť je vysoko produktívna a v plnej miere využíva trhové prostredie. Nie je možné namietat voči tejto forme hospodárenia, pretože je podporovaná a čo nie je zakázané, je dovolené. Druhá vec je, že tí, ktorí pochopili dôležitosť poľnohospodárskej prvovýroby vo vzťahu rastlinná výroba ako medziprodukt a živočíšna výroba ako finálny produkt, sú dnes v absolútnej nevýhode,*“ hovorí Stanislav Becík. Upozorňuje pritom, že práve živočíšna, alebo špeciálna rastlinná výroba je otázkou účty, cti a lokálpatriotizmu k rozvoju vidieka, krajiny a ekológie.

Slovensko je v situácii, že naši poľnohospodári nedokážu pokryť základné potreby vo viacerých oblastiach chlebového odvetvia.

„*Každé druhé kurča na pulte je z dovozu, zo štyroch jatočných ošipaných na pulte sú tri z dovozu, takisto zo štyroch jatočných býkov na pulte sú traja z dovozu, zo sto jatočných kačíc a husí je na pulte 95 z dovozu. Základné ovocie a zelenina je z dovozu, pritom Slovensko má najlepšie pôdklimatické podmienky na pestovanie plodín a chov hospodárskych zvierat,*“ hovorí Stanislav Becík, ktorý považuje silu štátu v sile vlastnej potravinovej sebestačnosti aj na otvorenom trhu.

Rezervy vidí v pôdohospodárskej exekutive, ktorá sa musí ďaleko viac angažovať v oblasti agrárneho sektora. Tam podľa jeho slov začína cesta úspešného poľnohospodárstva „*najprv na rezorte, potom vo vláde, nakoniec v parlamente a tento pozitívny úmysel sa preniesie aj do sféry prvovýroby a spracovateľského priemyslu,*“ myslí si Stanislav Becík. Za veľmi dôležité považuje zníženie štátnej byrokracie.

„*Musíme dať jasne najavo, že úradník žije z peniazi daňového poplatníka a musí mu vytvárať podmienky pomoci, aby svoje aktivity v poľnohospodárstve a potravinárstve rozvíjal a nie od nich kvôli prekážkam utekal. Som presvedčený, že z 20-ročnej utópie o potravinovej sebestačnosti môže byť za tri, štyri roky realita s prebytkom komodít. Ale aj oživením vidieka, udržaním mladých ľudí vo vidieckom prostredí a v hodnotách krajiny. Veď reprodukčný cyklus u poľných plodín (obilniny, olejniný) je troj až štvornásobne prebytkový, u hydiny dokáže reprodukčný cyklus v priebehu dvoch, troch rokov naplniť štatistické potreby súčasnej spotreby a u ovocia a zeleniny je to to podobné. Najvyšší národohospodári zákonodarnej a výkonnej moci ale musia zavesiť k domácej sebestačnosti a to sa musí stať aj prioritou rozpočtu. Násilné spriemysľovanie historicky a aj v súčasnosti najosídlenejšej agrárnej krajiny je zlý krok do budúcnosti Slovenska,*“ uzatvára svoje rozprávanie Stanislav Becík.

ilustračné fotografie: Pavol Borodovčák

Velkonočný jarmok v Lišove

V sobotu 17. marca sa konal už druhý Lišovský jarmok, tento krát s prívlastkom veľkonočný. Hlavnou myšlienkou tejto udalosti je spropagovať remeselníkov a tradičných výrobcov priamo z Lišova, či blízkeho okolia regiónu. Celý jarmok bol sústredený okolo Múzea v Lišove, ktoré je zároveň aj organizátorom celého podujatia. Na jarnú symboliku ste tu mohli natrafiť takmer všade, a hoci chladné počasie jar ešte úplne nepripomínalo, prúdili sem ľudia počas celého dňa. Určite sa ich tu vystriedalo niekoľko stovák.

Vľavo: ponuka ľudového rezbára, vpravo: priadka pri práci

Predstavili sa rôzni remeselníci či tradiční výrobcovia z blízkeho okolia. Ochutnať sa dalo lišovské biele domáce víno, tradičné ale aj originálne spracované lišovské materáky, či iné chutné jedlá. Široký sortiment rôznych bylín, ponúkal belgický pestovateľ, ktorý na Lišove našiel druhý domov a v súčasnosti tu dokonca vlastní vlastnú firmu, kde tieto bylinky pestuje. Nechýbal ani umelecký kováč, výrobkyňa zaujímavých domá-

Spolok žien senohradských (hore)

cich mydiel a mnoho ďalších. Atmosféru naozajstného remeselného jarmoku dotvárali živé domáce zvieratá, lišovské ale aj iné hontianske kroje.

Prístupné boli aj priestory samotného lišovského múzea. Staršia časť múzea ponúkala náhľad do tradičného spôsobu života bežného Lišovana v minulom storočí. Priamo v jednej z miestností prebiehala výroba priadze na kolovrátku. V tej mladšej časti múzea sa nachádza jedinečná galéria masiek. V nej sa návštevníci jarmoku mohli pokochať až 400 maskami z rôznych kútov sveta od Afriky až po Áziu. Nazrieť bolo možné aj do tradičného keltského obydľia, stojaceho na dvore múzea. Ten komu bola predsa len priveľká zima, sa mohol ohriať v miestnom dome kultúry, kde mu ženy s radosťou ukázali rôzne techniky maľovania veľkonočných kraslíc alebo paličkovania.

Stráviť čas na lišovskom veľkonočnom jarmoku sa určite opláti. Okrem chutných drobností pod zub, možnosti odniesť si nejaký ručne vyrábaný produkt, bolo veľmi obohacujúce a príjemné porozprávať sa ľuďmi, ktorí sa v okolí Lišova stále pokúšajú udržiavať tradičné remeslá. Držíme im palce.

Výroba veľkonočných kraslíc

Projekt Zdvihnime príležitosť a podme pokračuje

Kód projektu v ITMS2014+ : 312021F467. Výzva kód OP ĽZ DOP 2016/2.1.1/02 prioritnej osi 2. Iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí 2.1. Trvalo udržateľná integrácia mladých ľudí, najmä tých, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy, na trh práce, vrátane mladých ľudí ohrozených sociálnym vylúčením a mladých ľudí z marginalizovaných komunít, vrátane vykonávania systému záruk.

2.1.1. Zavedením záruky pre mladých nezamestnaných ľudí (UoZ), ktorí patria k NEET, zvýšiť zamestnanosť, zamestnatelnosť a účasť mladých ľudí na trhu práce Operačného programu Ľudské zdroje

Pri realizácii projektu sme sa stretávali a riešili rôzne situácie. Jedna z najväčších bolo zistenie, že v tom istom čase, keď sme mali už v spolupráci s príslušnými úradmi práce vybraných záujemcov a podpísane dohody o vstupe do nášho projektu. Úrady práce začali realizovať národné projekty „Cesta na trh práce“ a „Reštart pre mladých“. Pre tú istú cieľovú skupinu. To nám významne narušilo priebeh našich aktivít. Vo Zvolene, dňa 29.1.2018, sme napísali žiadosť o súčinnosť.

Obraciam sa na Vás s prosbou o súčinnosť v zmysle bodu 2.8 Zmluvy o poskytnutí NFP: „Zmluvné strany sa dohodli, že v prípade, ak Prijímateľovi vyplývajú zo Zmluvy o poskytnutí NFP akékoľvek povinnosti, ktoré je povinný plniť voči Poskytovateľovi, bude ich plnenie adresovať voči SO, uvedenému v záhlaví tejto zmluvy pri vy-

medzení Zmluvných strán, s výnimkou prípadu, ak z písomného oznámenia Riadiaceho orgánu Prijímateľovi bude vyplývať iná inštrukcia. Zmluvné strany sa dohodli, že všetky právne úkony zo strany SO vyplývajúce zo Zmluvy o NFP sa považujú za konanie Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.“

Podľa § 26 ods. 2 zákona č. 528/2008 Z.z. o pomoci a podpore poskytovanej z fondov Európskeho spoločenstva v znení neskorších predpisov: „(2) Riadiaci orgán, platobná jednotka, certifikačný orgán, orgán auditu, spolupracujúci orgán a prijímateľ sú povinní predchádzať vzniku nezrovnalostí a v prípade ich vzniku sú povinní bezodkladne prijať nápravné opatrenia.“

Podľa § 15 ods. 1 písm. d) a ods. 2 zákona č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov: „(1) Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky je ústredným orgánom štátnej správy pre d) stratégiu zamestnanosti, koordináciu jej tvorby a politiku trhu práce. (2) Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky zabezpečuje výkon štátneho dozoru nad vykonávaním sociálneho poistenia a vykonáva dohľad nad poskytovaním sociálnych služieb.“

Podľa článku 16 prvého odseku nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1304/2013 z 17. decembra 2013 o Európskom sociálnom fonde a o zrušení nariadenia Rady (ES) č. 1081/2006: „Iniciatívou na podporu zamestnanosti mladých ľudí sa podporí boj proti nezamestnanosti mladých ľudí

v oprávnených regiónoch Únie, prostredníctvom poskytovania podpory opatreniam podľa článku 3 ods. 1 písm. a) bodu ii) tohto nariadenia. Zameriava sa na všetkých mladých ľudí vo veku do 25 rokov, ktorí nie sú zamestnaní ani zapojení do procesu vzdelávania alebo odbornej prípravy, vrátane dlhodobovo nezamestnaných, a bez ohľadu na to, či sú zaregistrovaní na úrade práce ako uchádzači o zamestnanie alebo nie. Na základe dobrovoľnosti môžu členské štáty rozhodnúť o rozšírení cieľovej skupiny s cieľom zahrnúť mladých ľudí vo veku do 30 rokov.“

Žiadame o súčinnosť s cieľom zabezpečiť koordinovaný postup vo vzťahu k uchádzačom o zamestnanie zapojených do aktivít projektov implementovaných v rámci dopytovo orientovanej výzvy „Iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí“ (kód OP ĽZ DOP 2016/2.1.1/02) tak, aby Uchádzači o zamestnanie, ktorí podpísali dohodu s prijímateľom nenávratného finančného príspevku v rámci týchto projektov na základe dohôd o účasti na projekte, mali rovnaké postavenie ako uchádzači o zamestnanie (ďalej len „UoZ“) v rámci Národného projektu „Cesta na trh práce“.

1 Iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí 2.1. Trvalo udržateľná integrácia mladých ľudí, najmä tých, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy, na trh práce, vrátane mladých ľudí ohrozených sociálnym vylúčením a mladých ľudí z marginalizovaných komunít, vrátane vykonávania systému záruk pre mladých ľudí 2.1.1. Zavedením záruky pre mladých nezamestnaných ľudí (UoZ), ktorí patria k NEET, zvýšiť zamestnanosť, zamestnatelnosť a účasť mladých ľudí na trhu práce Operačného programu Ľudské zdroje.

Odôvodnenie:

Projekt realizovaný s podporou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR je súbežným projektom Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny a zabezpečuje konkrétnu a individuálnu prípravu na zamestnanie alebo samostatnú zárobkovú činnosť.

Na základe uvedeného Vás chceme požiadať o vysvetlenie a radu, ako máme postupovať a pokračovať v plánovaných aktivitách projektu, keď naši účastníci, ktorí majú podpísanú Dohodu o účasti v projekte (príloha č.12) s názvom „**Zdvihnime príležitosť a podíme**“, sú predvolávaní na aktivity úradov práce, čo je v súlade s odsúhlaseným návrhom projektu, ale keď oznámia, že majú s nami podpísanú Dohodu o účasti v projekte s VIPA SK, ako prijímateľom NFP, a zúčastňujú sa aktivít v projekte, je im pod hrozbou vyradenia z evidencie uložená povinnosť zúčastňovať sa ponúknutých aktivít úradu práce. Vieme, že súčasne sa nemôžu zúčastňovať 2 projektov, dvoch podpôr z prostriedkov ESF. Na naše otázky, či ich nemôžu nechať dokončiť náš projekt. Máme odpoveď:

„Váš projekt ako taký je z nášho pohľadu externým projektom, nie teda aktivitou UPSVaR, a teda UoZ spĺňa podmienku NEET 29 pre projekt „Cesta na trh práce“ a odmietnutie zúčastnenia sa na tejto aktivite je dôvodom na vyradenie z evidencie.“

Z dôvodu, že podiel takýmto spôsobom „prebratých“ UoZ v súčasnosti presahuje 50% nami zazmluvnených UoZ, čelí naša organizácia likvidačnej situácii, ktorá vyplýva z nedostatočnej koordinácie medzi projektmi v rámci výzvy OP IZ DOP 2016/2.1.1/02 a Národným projektom „Cesta na trh práce“. Kvôli tejto situácii nie je naša organizácia schopná dodržať podmienky vyplývajúce zo zmluvy o poskytnutí NFP, pričom príčina je mimo sféry jej vplyvu a riešenie vzniknutej situácie je v kompetencii Ústredia práce a RO OPTZ. Z tohto dôvodu vás žiadame o bezodkladné riešenie situácie.

Kým to bolo niekoľko účastníkov, tak sme hľadali a dopĺňali nových a individuálne s nimi prebrali aktivity, doškolili, ale v súčasnosti už to presahuje 50% ľudí s ktorými máme podpísané dohody a to už je vážny problém, hlavne časový, nie je možné potom dodržať harmonogram a všetky povinnosti voči poskytovateľovi. Pričom priebežne vynakladáme prostriedky na náklady spojené s realizáciou projektu. Keď účastník napríklad po 40 hodinách musí odísť z nášho projektu do „Cesta na trh práce“ podobného alebo takého istého, naše výdavky vynaložené na túto osobu budú zo strany IA posúdené ako neoprávnené?

Veríme, že vzniknutá situácia je nedorozumením medzi obsahom činností garantovaných našou organizáciou a obsahom činností realizovaných Úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Vzhľadom k tomu, že Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny SR sú orgánmi štátnej správy, ktoré patria

do kompetencie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, žiadame vás o nápravu a prípravu listu, ktorý by Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny SR vzniknutú situáciu vysvetlil. Takéto stanovisko by zároveň poskytlo právnu istotu pre žiadateľov o zamestnanie, ktorí absolvujú naše školenia, že úspešné absolvovanie školení nie je prekážkou pre ich záznam v zozname uchádzačov o zamestnanie vedených Úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

Z dôvodu efektívneho a hospodárneho využitia finančných prostriedkov, považujeme opatrenia Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny SR za postup, ktorý je v rozpore s ústrednou politikou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Trvalá udržateľ-

nosť projektu NEET môže byť zabezpečená len po úspešnom absolvovaní kurzu zručností vedeným našou organizáciou.

V tomto kontexte pripomínáme, že školiace a poradenské služby sú realizované kvalifikovanými lektormi. Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny SR nesprávne interpretujú ustanovenia § 6 a 7 zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

S ohľadom na vyššie uvedené skutočnosti Vás žiadame o prípravu listu ako metodického pokynu pre Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ktorý by našim partnerom vysvetlil tento postup ako aj list ako usmernenie pre uchádzačov o zamestnanie, ktorý by vysvetlil tento postup aj našim uchádzačom o zamestnanie v súlade s § 5 zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

S ohľadom na prebiehajúci projekt a časovú tieseň, ktorá vzniká pri jeho realizácii, Vás žiadame o odpoveď v lehote 7 dní.

S úctou
Ing. Mária Behanovská
predsedníčka
0915 446 538
mbehanovska@stonline.sk

Okres Rožňava v projekte

V okrese Rožňava v spolupráci s Gemerským regionálnym združením vlastníkov neštátnych lesov. Okres Rožňava dlhodobo patrí k okresom s najvyššou mierou nezamestnanosti. Ku koncu februára 2018 bola evidovaná miera nezamestnanosti 15,24 %, čo zaradilo okres na 3. miesto v rámci Slovenska. Dňa 15. decembra 2015 bol okres Rožňava podľa zákona č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 336/2015 Z. z.“) zaradený Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny do zoznamu najmenej rozvinutých okresov.

Kedže projekt je zameraný na cieľovú skupinu mladých nezamestnaných ľudí, pomôže im orientovať sa na trhu práce s prihliadnutím na ich individuálne schopnosti, zručnosti a vzdelanie. Umožní im pripraviť sa na začatie podnikania, naučia sa tvoriť podnikateľský plán, orientovať sa legislatíve, financiách, informačno-komunikačných technológiách, spoznať fungovanie malých podnikateľských subjektov, a tým ich motivovať a inšpirovať k riešeniu svojej situácie aj formou samozamestnania sa.

Implementácia projektu začala 7. septembra 2017. Po zasadnutí projektového tímu, rozčlenení projektu na jednotlivé miľníky a rozdelení úloh pre jednotlivé pozície sme pristúpili k výberu cieľovej skupiny, a to v súlade s definovaním cieľovej skupiny v projekte.

Oslovili sme Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Rožňave a v Dobšinej – nakoľko však súčasne prebiehajú národné projekty pre tú istú cieľovú

skupinu, nepodarilo sa nám naplniť cieľovú skupinu. Preto sme sa obrátili na vedenie okolitých obcí. Zo strany starostov sme sa stretli s pozitívnym ohlasom a záujmom, keďže vítajú akékoľvek aktivity, ktoré pomôžu mladým nezamestnaným v ich obciach začleniť sa do pracovného života. Zvlášť ústretové boli menšie obce (Rochovce, Roštár), kde máme väčšinu cieľovej skupiny, ako aj mesto Dobšiná, kde spolupracujeme aj s miestnym komunitným centrom.

Z dôvodu efektívneho zosúladenia záujmu, vzdelania a možností v okrese sme oslovili so žiadosťou o spoluprácu podnikateľské subjekty a firmy, prevažne hospodáriace v lesníctve, poľnohospodárstve, v remeselných službách, kde by snáď bolo možné nájsť uplatnenie, ale aj inšpiráciu pre cieľovú skupinu.

Ku každému uchádzačovi o zamestnanie, ktorý je zapojený do nášho projektu, pristupujeme individuálne. Stretávajú sa s našimi tútormi, absolvujú sériu školení s kvalifikovanými lektormi, samostatne si pripravujú základné dokumenty – životopisy, podnikateľské zámery, finančné analýzy. Oboznámili sa s fungovaním samostatne hospodáriacich subjektov.

V priebehu realizácie projektu sa zamestnali už traja „naši“ mladí ľudia, pričom jedna z nich práve formou samozamestnania sa, k čomu využila aj poznatky a podnety z nášho projektu.

Veríme, že projekt prispeje k zlepšeniu situácie v našom okrese a dodá mladým ľuďom chuť a elán popasovať sa so svojou neľahkou situáciou a vziať jej riešenie do vlastných rúk.

Lepšie raz vidieť ako stokrát počuť...

Aj také jednoduché príslovie nám môže ocharakterizovať pocity odhodlaných aktérov na Dolnom Spiši.

Naše občianske združenie Ľudia a energia sa už od roku 2006 pripravovalo na Programové obdobie 2007 -2013 a vytvorením partnerských vzťahov medzi slovenskými obcami a obcami v Maďarsku, Českej republike sme sa dostali do cehranickej spolupráce v ktorej sme čerpali aj sa obohacovali o projekty dobrej praxe. V týchto projektoch sa s nami zúčastňovali aj aktivisti z Dolného Spiša z Jakloviec, Veľkého Folkmaru a Gelnice. Pri účasti na týchto aktivitách sme prezentovali staré remeselné zručnosti, kulinárske špeciality a autentický folklór, ktorý v niektorých krajinách už dávno zanikol.

Opäť sa vrátim prečo názov „Lepšie raz vidieť ako stokrát počuť“, preto že tieto skúsenosti sa prenášajú a kreativita ľudí je nedozerná studnica nápadov, ktorú je potrebné čerpať a potešiť tým samých seba a iných. Tieto atribúty nesie v sebe aj všestranný rozvoj, ktorý pri správnom usmerňovaní a podpore môže priniesť úžitok celému okoliu.

Bránou Tatier nazývajú Dolný Spiš smerom od Košíc na sever vedie cesta cez krásne prírodné prostredie z každého vyššieho kopca sa nám už ukazujú Vysoké Tatry a čistý vzduch voňajúci ihličím, bystré potoky zbiehajúce sa do rieky Hornád alebo Hnilec napájajú Ružínsku priehradu najvyhľadávanejšiu rekreačnú oblasť blízko Košíc. Najbližšie okolie tejto rekreačnej oblasti žije v nezamestnanosti, nemá dosť možností pre kultúrne vyžitie, nemá vytvorené zaujímavosti pre turistický ruch a tento stav ako keby bol zakonzervovaný.

Prečo názov „Lepšie raz vidieť ako stokrát počuť“, preto, lebo za dobrými príkladmi a skúsenosťami sa chodí ku susedom.

V spolupráci s Vidieckym parlamentom na Slovensku realizujeme projekt – Zdvihnime príležitosť a podme

Projekt v okrese Krupina

V rámci realizácie Projektu „Zdvihnime príležitosť a podme“ sú pre účastníkov zabezpečené aj študijné exkurzie spojené s návštevou firiem a samostatne zárobkovo činnými osobami.

Stroma účastníkmi sme podľa ich zamerania na podnikanie postupne navštívili v Krupine Štúdium krásy, Drogériu Maja, Zapekanku, PC služby, Interpo, Galaxia, Relaxbar.

Majitelia porozprávali o svojich začiatkoch a skúsenostiach z podnikania v zmysle štruktúry podnikateľského plánu, ktorý si účastníci vypracovávajú t.j. Časový realizačný plán, nájomné vzťahy, technické a organizačné zabezpečenie realizácie zámeru, reklama, konkurencia, marketingové ciele, finančná prognóza, predpokladané náklady a výnosy, podiel vlastného vkladu na celkovom financovaní, úspešnosť a udržateľnosť podnikania.

Účastníci dostali odpovede na svoje otázky a odchádzali s dobrým pocitom a želaním aby sa aj im dарило v podnikaní.

Momentky z realizácie projektu
Zdvihnime príležitosť a podme.

.....

náš vidiek

1/2018

štvrtročník
ročník XV.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

**Bohatá minulosť
a ešte bohatšia
budúcnosť**

strana 4

**Prírodné
zaujímavosti na
ceste Magna Via**

strana 6

Obsah

- 4 Bohatá minulosť a bohatšia budúcnosť na ceste Magna Via
- 8 Záujmové združenie MAGNA VIA, jeho vznik a poslanie
- 11 Spomienka na Agrokomplex 2017
- 12 Prírodné zaujímavosti na ceste Magna Via
- 16 Povzbudivá spomienka
- 18 Dlhé rady čakajúcich na párance
- 20 Matka ciest Magna Via vás víta

náš vidiek

Ročník: XV.

Číslo: 1/2018

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
Občianske združenie
Vidiecky parlament na Slovensku
Kapitulská 13
974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk,
mbehanovska@stonline.sk
www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzavierka nasledujúceho čísla:
20. júna 2018

Redakčná rada:
Ing. Mária Behanovská,
doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
Ing. Karol Herian, CSc
Doc. Ing. Jozef Húška, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
Banská Belá (Pavol Borodovčák)

Foto na druhej strane obálky:
Mesto Prievidza (Pavol Borodovčák)

Vážení čitatelia, členovia a partneri Združenia Magna Via a VIPA SK!

Každá zmena vraj prospieva. Skúšame aj my. Chceme, aby ste boli informovanejší. Doteraz sme využívali tieto komunikačné prostriedky: „z úst do úst“, noviny, rozhlas, televízia, knihy, zborníky, internet. Domnievame sa, že by prospelo k propagácii záujmov Združenia Magna Via prihovárať sa Vám i formou, ako to robí VIPA SK vydávaním časopisu „Náš vidiek“.

Naše združenia VIPA SK a MAGNA VIA od svojich počiatkov našli k sebe pozitívny vzťah. Tento vzťah vychádzal z obsahu slova „vidiek“. Tu je priestor na zvýšenie synergického efektu našich snažení. Ukázalo sa, že ak sa chce a hľadá sa, tak sa aj nájde. Pri prezentácii našich aktivít na výstave AGROKOMPLEX 2017 v Nitre vznikla myšlienka, ako našu prácu v oblasti informácií zlepšiť. Výsledok: budeme vydávať od roku 2018 spoločne osvedčený časopis „Náš vidiek“ tak, že si podelíme priestor i finančné náklady kľúčom 50:50. Tento návrh následne predstavenstvá schválili. Teraz držíte v ruke prvé číslo 1/2018.

Združenie MAGNA VIA sa začína pripravovať na blížiacu sa 20. výročie svojho vzniku (1999). Potom bude nasledovať 500. výročie vzniku cisárskeho – kráľovskej poštovej cesty VIA MAGNA (1526) na báze ktorej vzniklo naše Združenie. Obidve tieto výročia si chceme dôstojne pripomenúť. Tak, ako naša web. stránka (www.magnavia.eu) nám bude nápomocný i časopis „Náš vidiek“. Vitáme ústretovosť nášho partnera.

Doc. Ing. Jozef HÚŠKA, CSc.
Predseda Združenia Magna Via

Bohatá minulosť a bohatšia budúcnosť na ceste Magna Via

V jednoduchom názve článku sa skrýva veľavravnosť. Pri hlbšom zamyslení sa to zdá nevyčerpatelnou témou. Už v stredoveku sa vyskytovalo pomenovanie niektorých obchodných ciest, ako Via Magna. V roku 1526 po bitke pri Moháči vznikol projekt na spojenie Viedne s mestom Sibiu v Rumunskom Sedmohradsku. Dostal názov Via Magna, ako cisársko-kráľovská poštová cesta. Viedla po hornatých krajoch, aby na prepravu informácií, poslov a poštových kočov nemali dosah turecké vojská. Neskôr sa poštová cesta začala vetviť a rozširovať do ďalších, rozvíjajúcich sa regiónov. V koridore poštovej cesty začal prekvitať obchod a pokrok všeobecne vo všetkých ľudských činnostiach. Doteraz sa zachovalo veľa historického a kultúrneho dedičstva z tohto obdobia, ktoré stále čaká na výraznejšie využívanie v cestovnom ruchu, vrátane prírodného dedičstva.

Za tým účelom v roku 1999 vzniklo na Slovensku občianske združenie s názvom Združenie Magna Via, ktoré má sídlo v Nitre a má vlastné logo. Novodobá turistická cesta Magna Via rozvíja aktivity v koridore tejto poštovej cesty Via Magna.

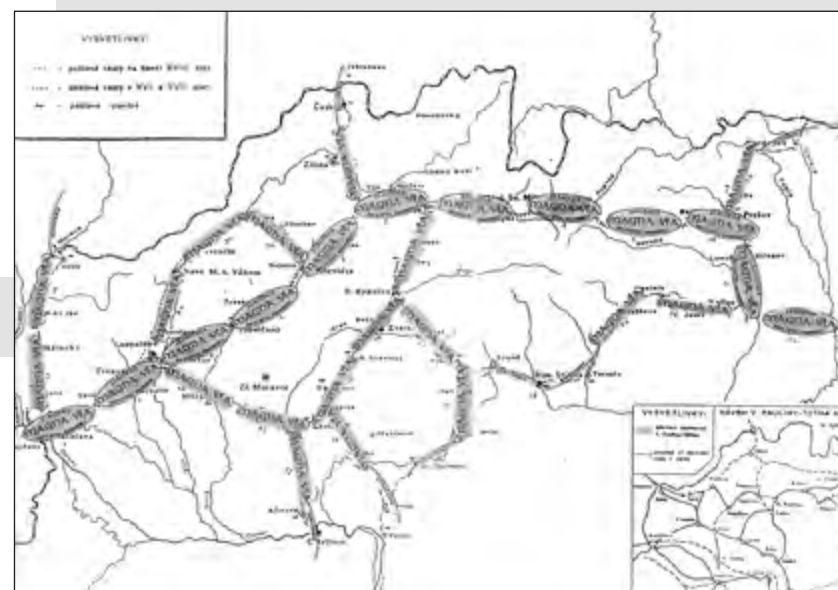
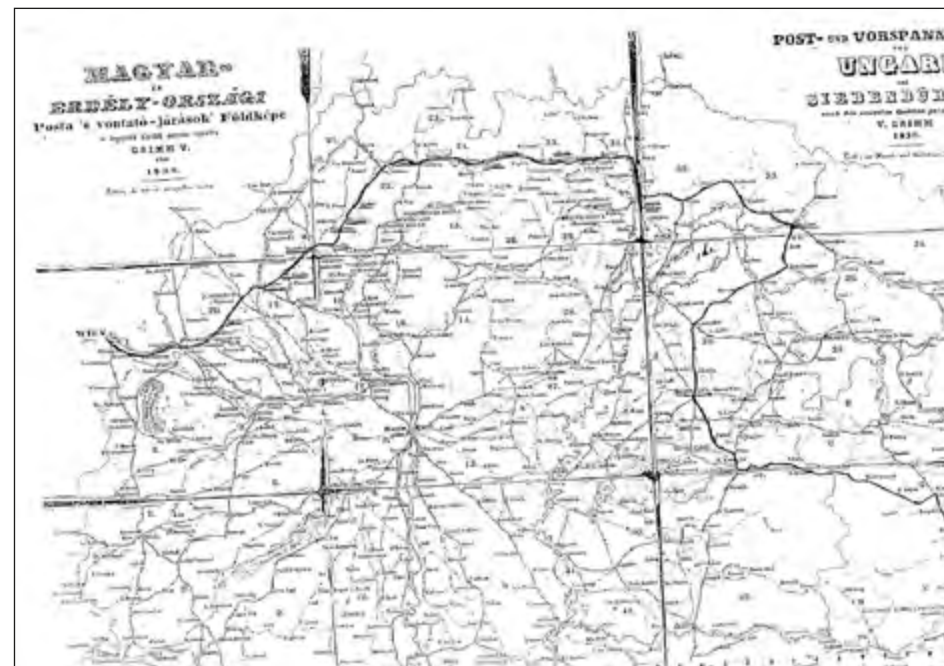
MAPY VEĽKEJ CESTY

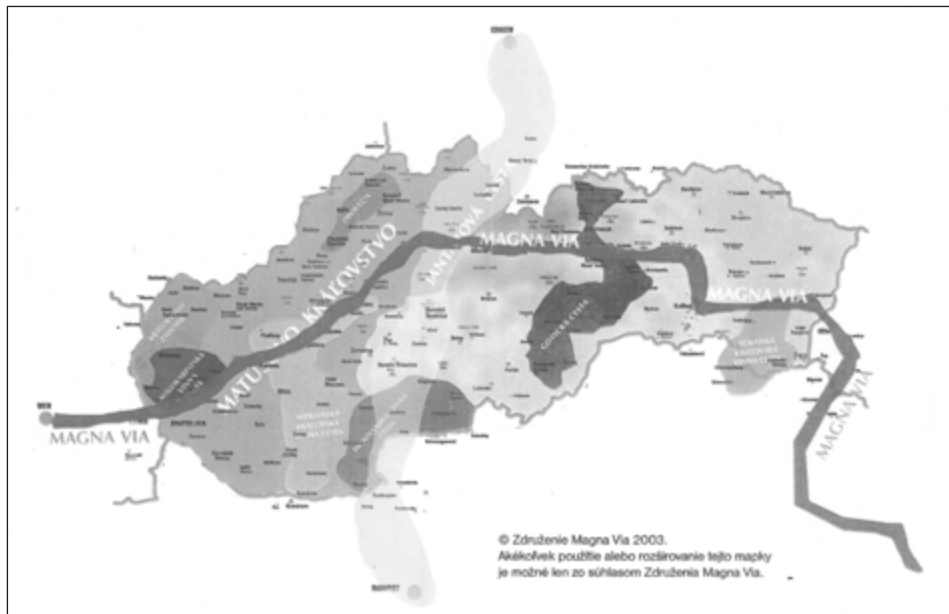
Zachovali sa dve. Jedna hlavná zo 16. storočia a druhá z 18. storočia. Na začiatku v roku 1526 poveril Ferdinand I. rodinu Taxis, aby vyprojektovali poštovú prepravu medzi Viedňou a Prešporkom, ako sa predtým volala Bratislava. Neskôr v roku 1558 prevzala poštovú prepravu rodina Paarovcov. Hlavná trasa pokračovala ďalej od Bratislavy do Senca, ďalej do Trnavy, Hlohovca, Topoľčian, Prievidze, Martina, Ružomberka, Liptovského Mikuláša, cez Liptovský Hrádok, Východnú, Lučivnú, Poprad, Levoču, Spišské Podhradie, Klčov, Prešov, Košice, Michalovce, Sobrance a ďalej do Mukačeva, Debrecenu a končila v meste Sibiu v Rumunsku. V 18. storočí s rozvojom

Mapy trás Magna Via v Uhorsku (vľavo hore) a na území dnešného Slovenska (vľavo dole)

regiónov sa rozvíjalo i poštovníctvo. Cesta Magna Via sa vetvila (sietvovala). Napríklad z Bratislavy, cez Záhorie na Moravu, z Martina do Žiliny, Čadce a ďalej do Poľska. Rovnako z Prešova do Bardejova a tiež ďalej do Poľska. Dôležitá bola i cesta z Hlohovca do Nitry, Vrabeľ, Bátoviec, Pukanca, Banskej Štiavnice, Zvolena, Banskej Bystrice a v Ružomberku sa spájala s hlavnou cestou. Ďalšie vetvenie bolo z Hlohovca,

Magna Via a regionálne turistické cesty – historicko-poznávacie, kultúrne, vínné

do Piešťan, do Trenčína a naviazala sa na cestu do Prievidze. Ďalšie vetvenie bolo smerom zo Zvolena na Lučenec, Rimavskú Sobotu a Rožňavu do Košíc. Z tohto úseku boli i odbočky do Maďarska. Rovnako bola odbočka i z Vrabeľ do Nových Zámkov, Komárna a Maďarska.

Celá sieť cesty Magna Via bola rozdelená na úseky, ktorých je 32 s víziou, že každý úseku bude mať svojho gestora (sprievodcu), resp. konzultanta.

Rozvoj poštovníctva súviselo a súvisí i teraz s fenoménom prenosu informácií. Z hľadiska histórie to boli najprv poslovia, potom ohne (vatry), neskôr poštové holuby, potom telegrafy, telefóny a v súčasnosti to vrcholí internetom. Človek pre správny proces rozhodovania vždy potreboval aktuálne informácie a tak bude tomu i v budúcnosti. Iniciatíva rozvoja turistiky na báze cesty Magna Via vychádza zo Slovenska preto, lebo táto hlavná cesta zo 16. storočia z celkovej dĺžky cca 1.000 km od Viedne do Sibiu, vedie cez 5 štátov a takmer polovicu tejto dĺžky pripadá na Slovensko.

STRED EURÓPY

Táto destinácia bola vždy centrom pozornosti nielen politikov, ale i iných záujemcov a vplyvov. Po každej vlne spoločenského diania zostali stopy, ktoré dnes tvoria naše pestré dedičstvo. V súčasnosti sa začína prejavovať zvýšený záujem z turistického sveta. Vitalita a kreativita slovenského národa toto dedičstvo znásobuje a udržuje. Danosti prírodného, historického a kultúrneho dedičstva nás predurčujú k tomu, aby sa Slovensko, ako destinácia stala najväčšou učebňou, nielen pre mládež, ale i pre turistov seniorov, nielen našich, ale i zahraničných.

SLOGANY

Združenie Magna Via si osvojilo naraz až dva. Prvý znie: „*Na kráľovskej ceste, kráľovské služby*“, čo je smerované na naše pohostinstvo, sprievodcovstvo a služby všeobecne. Druhý slogan znie: „*Čo hranice rozdeľujú, to Magna Via spája*“. Myslí sa na hranice štátne, týkajúce sa 5 – tich štátov, v rámci nich hranice krajov, regiónov, miest, obcí a chotárov.

ZNAČENIE CESTY MAGNA VIA

Mestá a obce, ktorými sa vinula poštová cesta, sme začali označovať žulovými dlaždicami s logom Magna Via. Tieto sú osadené na miestach, kde sa turisti stretávajú so sprievodcom. Druhú skupinu partnerov tvoria podniky služieb (hotely, penzióny, reštaurácie a iní), ktorí poskytujú služby. Tieto sa označujú žulovou tabuľkou s logom Magna Via. Táto sa umiestňuje na budovu pri vchode. Na území Slovenska bolo doteraz odovzdaných 50 dlaždíc a rovnaký počet tabuliek. Pre obce a mestá, ktoré majú osadenú dlaždicu bolo odovzdané i pečiatky s logom Magna Via. Značenie cesty považujeme za proces a pokračuje.

Žulové dlaždice Magna Via

ITINERÁRE PRE ZÁJAZDY

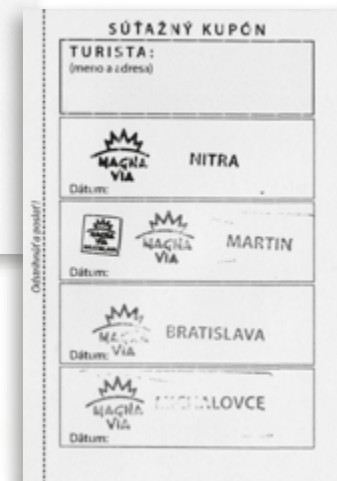
Tieto sa sprievodcom „šijú na mieru“. Záleží na počte turistov, na ich profesionálnom záujme, na spôsobe dopravy a na počte dní pre absolvovanie určitého úseku cesty po značkách Magna Via.

TURISTICKÁ KNIŽKA A PEČIATKA NA PAMIATKU

Každé mesto a obec, ktorá má osadenú dlaždicu s logom Magna Via má k dispozícii pečiatku, ktorou sa „pre pamäť“ potvrdí návšteva do Turistickej knižky Magna Via.

Novodobí turisti všeobecne uprednostňujú putovanie po vyznačených chodníkoch, cestičkách a cestách. Veríme, že tak, ako absolvovanie kultúrnych turistických ciest, ktoré sú zapísané v Zozname UNESCO, alebo cesty ROUTE 66 bude prestížou i absolvovanie cesty Magna Via.

Turistická knižka Magna Via na zbieranie pečiatok z miest na jej trase

Záujmové združenie MAGNA VIA, jeho vznik a poslanie

Dňa **13.9.1999** bolo na Ministerstve vnútra zaregistrované nové záujmové neziskové združenie pod názvom: „**Združenie MAGNA VIA**“, ktorého vznik iniciovali pracovníci Agroinštitútu Nitra, SÖPU Prievidza a SPU v Nitre. Členmi prípravného výboru na založenie a vypracovanie stanov združenia boli: **Ing. Helena Mičková, PhD., Ing. Eugen Šimo, doc., Ing. Jozef Húska, CSc., Ing. Judita Šafáriková a p. Imrich Hermann**, zástupca primátora mesta Topolčany.

Názov Združenia „Magna Via“ je odvodený od súboru historických obchodných ciest, Cesty kráľa Belu IV., ale vodiacim prvkom je predovšetkým **kráľovsko-cisárska poštová cesta**, ktorá prechádzala od 16. Storočia piatimi krajinami

(Rakúsko, Slovensko, Ukrajina, Maďarsko, Rumunsko). Magna Via združuje občanov a právnické osoby reprezentujúcich záujmy verejného sektora, súkromného sektora a mimovládnych inštitúcií, ktorých spája spoločná myšlienka oživenia kráľovsko-cisárskej poštovej cesty MAGNA VIA.

Poslaním združenia je vytvorenie takých podmienok pre činnosť jej členov, ktoré im umožnia na základe spoločného úsilia prispieť k plnohodnotnému rozvoju obcí a regiónov zviditeľnením tejto historickej cesty, vytvorením podmienok pre rozvoj cestovného ruchu a stimuláciu podnikateľského a ekonomického prostredia a zvýšenie kultúrno-historického povedomia miestneho obyvateľstva.

Združenie Magna Via prostredníctvom svojich členov a zmluvných partnerov bude vykonávať nasledovné okruhy činností:

- Iniciovanie a podpora rozvojových projektov a ich realizácia v kontexte trvalo udržateľného rozvoja cestovného ruchu v Slovenskej republike v nadväznosti na disponibilné materiálové a ľudské zdroje v príslušnom regióne s ohľadom na aspekty životného prostredia.
- Organizovanie odborných seminárov, konferencií a sympózií za účelom šírenia informácií z his-

Turisti „zo striebornej skrinky“ z Nitry stoja na dlaždici s logom Magna Via pred OÚ v Nitrianskom Pravne 28.08. 2014.

Korešpondenčný lístok vydaný pri zvláštnej príležitosti dávame do pozornosti filatelistom.

V obci Čajkov si dlaždici vyfarbili podľa svojho vkusu.

- tórie turistickej trasy Magna Via a na výmenu odborných skúseností z oblastí rozvíjania cestovného ruchu zúčastnených regiónov.
- Spolupráca regiónov v oblasti marketingovej stratégie a spoločnej reklamy s používaním

jednotného loga, predaj produktov cestovného ruchu v územnej pôsobnosti trasy Magna Via.

- Spolupráca a angažovanosť členov Magna Via pri podpore občianskych aktivít zameraných na zatriktívnenie kultúrneho a prírodného dedičstva svojho regiónu (technické riešenie hlavnej trasy, budovanie cykloturistických chodníkov, skrášľovanie prostredia obcí a miest).
- Presadzovanie myšlienky obnovenia pôvodných preprahacích staníc na poštovej ceste Magna Via ich renováciou.
- Tvorba informačnej databázy Magna Via zahŕňujúcej potenciálne podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu a ďalšie organizácie poskytujúce služby v oblasti stravovania, ubytovania kultúrno-spoločenského vyžitia návštevníkov historickej trasy.
- Presadzovať medzi členmi a jej zmluvnými partnermi na regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni, ako aj subjektmi súkromného sektora a verejnej správy filozofiu vzájomného spájania

Ľudí a krajín. Na medzinárodnej úrovni nadviazať v rámci spolupráce a rozvíjania tejto myšlienky kontakty so všetkými dotknutými krajinami tejto historickej trasy (Rakúsko, Ukrajina, Maďarsko, Rumunsko) ako i subjektmi ďalších ciest, ktoré sa dotýkajú tejto trasy (Via Imperiále, Jantárová cesta, Malokarpatská vínná cesta, Gotická cesta).

► Na trase Magna Via, prechádzajúcej Slovenskom, vytvoríť regionálne štruktúru – regionálne sekcie združenia.

Vytvorením „Združenia Magna Via členovia prípravného výboru sledovali možnosť rozvoja občianskej participácie na realizácii konceptu „Magna Via“ cez spracovanie miestnych projektov. Vytvára sa priestor pre spoluprácu medzi lokálnymi občianskymi združeniami a občanmi, miestnymi podnikateľmi a samosprávou, ako i účasť štátnej správy na riešení problémov, uskutočňovania zámerov a aktív v súvislosti s rozvojom cestovného ruchu dotknutých regiónov na trase „Magna Via“.

ZOZNAM MIEST A OBCÍ S LOGOM MAGNA VIA

Bratislava	Ružomberok	Lučivná	Mošovce
Senec	Žilina	Poprad	Žabokreky
Pezinok	Praha	Spišské Podhradie	Nolčovo
Modra	Továrniky	Spišská Nová Ves	Kláštir pod Znievom
Trnava	Topoľčany	Levoča	Nedožery
Hlohovec	Partizánske	Prešov	Žilina
Nitra	Prievidza	Bardejov	Liptovský Ján
Vráble	Bojnice	Bardejovské Kúpele	Sliač
Levice	Martin	Vranov nad Topľou	
Pukanec	Martin, Múzeum	Košice	ZAHRAŇČIE:
Dekýš – Štampoch	slovenskej dediny	Michalovce	Viedeň
Banská Štiavnica	Liptovský Mikuláš	Sobrance	Užhorod
Zvolen	Liptovský Hrádok	Čajkov	Debrecín
Banská Bystrica	Východná	Veľké Ripňany	Sibiu
Staré Hory	Štrba	Nitrianske Pravno	

Spomienka na Agrokomplex 2017

Jednu už z mnohých spoločných akcií Vidieckeho parlamentu a Magna Via o.z. bola aj spoločná propagácia v stánku VP a časopisu Náš vidiek a cesty Magna Via na Agrokomplexe 2017. Na propagácii stánku sa podieľala predsedníčka Vidieckeho parlamentu Mária Behanovská s Annou Tušimovou a za Magna Via doc. Ing. Jozef Húska, CSc. a Ing. Jozef Garlík, PhD. Stánok bol šťastne umiestnený v susedstve umeleckého drôtikára pána Jozefa Zollera, stánku Slovenského zväzu včelárov a súkromnej firmy propagujúcej Chilli papričky a výrobky z nich.

Vytvoril sa veľmi priateľský vzťah medzi „osadníkmi“ jednotlivých stánkov, čo podnietilo tvorivú aktivitu Ing. Jožka Garlíka a pánovi Zollerovi – Dodko – Drôtikovi zapísal do kroniky peknú básničku s poklonou jeho drotárskemu umeniu.

V stánku Slovenského zväzu včelárov inšpirovala humoristu Jožka k tvorbe kravata Ing. Jozefa Čápeka – „Pána včielku“ s vyobrazením včely a čoskoro bola na svete básnička.

V stánku Vidieckeho parlamentu to tiež žilo – striedali sa návštevníci a záujemcovia, ktorí si brali časopis Náš vidiek, alebo mapy Veľkej poštovej cesty Magna Via, prípadne obdivovali výtvary dileriek, ktoré boli súčasťou propagáčného tímu.

A tu sú ukážky tvorby inšpirovanej spoločnou akciou na AX 2017:

Pán Včielka

Jožko Čápek – majster včielka – to je jeho prednosť veľká, inšpiruje včielky nosiť mu med do mištičky. Na kravate obraz „Včelia kráľovná“ – ktože sa mu v tomto vyrovná? Pomaly a isto stáva sa Jožko včielok kráľom nemusí sa báť, že jeho včelie úle budú trpieť medu málom. On dokáže včielky obrazom kráľovnej na kravate inšpirovať a včielky ho preto medom vďačne budú odmeňovať...

Dodkodrôtik

Majster drôtikár Jožko Zoller je vychytený majster remesla jeho úroveň pod exkluzívne hodnotenie ešte nikdy neklesla. Drôtiky upravené niklovacou metódou zručne v rukách skrúca - vytvára perly a perličky, slzy a slzičky, očká, pásy a stĺpiky, je to veru umenie a šikovnosť rúk pomocou nástrojov – kumšt veľký vyrobiť miskú, misu, vázu, či srdce z dlhožitého kusa drôtu a dať myšlienke a zámeru špecifický tvar- je to veru veľký ducha dar. V malom meste Leopoldov má Dodkodrôtik svoje sídlo majstrovské kde pletie svoje výrobky skvostné z beztvareho niklového drôta na diela, ktorých krása sa každého srdca dotýka...

Jozef Garlík, autor básničky, s drotárskym majstrom Jozefom Zollerom

Prírodné zaujímavosti na ceste Magna Via

Historické parky a okrasné záhrady na Slovensku – 1. časť

Kultúrna vegetácia všeobecne nazývaná zeleň (mestská, krajinná) prispieva k harmonickosti, rytmickosti, dynamickosti a kultúrnosti celého štýlu života. Záhradné umenie nazývané záhradnou architektúrou vyprodukovalo aj na Slovensku v minulosti množstvo parkov a okrasných záhrad, ktoré dnes okrem kultúrnej hodnoty majú veľkú historickú hodnotu. Ako každý umelecký odbor aj záhradná architektúra na Slovensku podliehala vývoju, ktorý ovplyvnili najmä prírodné a spoločenské pomery. Dôležitý je aj význam vedecký, ktorý sa premietol do biologickej diverzity a najmä taxonomickej pestrosti okrasných drevín (dendrologická hodnota). Minulé nepriaznivé obdobie, s nedostatočným pochopením pre osobitný druh architektonickej tvorby okrasného sadovníctva (záhradná architektúra), zapríčinilo v tomto smere veľké škody, no skutočnosť, že parky prešli vývojom aj v týchto nepriaznivých podmienkach, je dôkazom ich životaschopnosti.

História vývoja záhradnej architektúry na Slovensku je úmerná množstvu objektov historickej zelene (parkov a okrasných záhrad) reprezentujúcich etapy a slohy parkových úprav. Ich lokalizácia podľa jednotlivých regiónov je ovplyvnená mierou lesnatosti a klimaticko-geografickými podmienkami. Nachádzajú sa prevažne v oblastiach intenzívnej poľnohospodárskej činnosti a sú súčasťou intravilánu vidieckych sídiel a miest, z nich najmä Bratislava.

Historické parky a okrasné záhrady sú našim kultúrnym bohatstvom, ktoré dokumentuje úroveň našej vyspelosti aj v tejto oblasti tvorivej činnosti. Vyžadujú si našu

ochranu, odbornú údržbu a prípadnú obnovu, aby sme ich zachovali funkčne a esteticky pôsobivé aj pre ďalšie generácie. Zvyšujú atraktivnosť našej krajiny a pôsobivosť krajinného obrazu, ktorého sú prirodzenou súčasťou. Kultúrna krajina obohatená kultúrnou vegetáciou je ekologicky vyvázenejšia a esteticky pôsobivejšia a v tom spočíva význam a hodnota historických parkov a okrasných záhrad.

Uvedené slová a životné poznatky, zároveň považujeme za odkaz a smerovanie činnosti pre nasledujúce generácie záhradných a krajinných architektov, od významného a uznávaného slovenského záhradného a krajinného architekta, doc. Ing. Ivana Tomaška, CSc., ktoré napísal na úvod vzácného vedeckého diela: "Historické parky a okrasné záhrady na Slovensku" (História, lokalizácia, valorizácia, architektúra a spôsoby obnovy), VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Bratislava 2004. (TOMAŠKO, 2004).

V citovanej publikácii sú sústredené výsledky prieskumu rozšírenia a lokalizácie objektov historickej zelene, štúdiá ich kompozície z pozície záhradnej architektúry a dendrologického bohatstva, z hľadiska biodiverzity, špeciálne kultúrnej dendrodiverzity (zastúpenie druhov domácich a introdukovaných taxónov okrasných drevín). Len poznaním objektu ochrany je možná jeho cieľavedomá ochrana a teda aj záchrana. A tomuto cieľu bola zasvätená aj citovaná publikácia, ktorá síce nevyčerpáva uvedenú problematiku, ale je príspevom k dosiahnutiu čo najlepšieho výsledku na poli záchrany tohto kultúrneho dedičstva.

Ak sme sa v súčasnosti rozhodli využiť hodnoverné a stále aktuálne publikované vedecké poznatky, pre účely súbornej monografickej publikácie o MAGNA VIA – história, súčasnosť a budúcnosť cestovného ruchu na cisársko-kráľovskej ceste, má to svoje opodstatnenie v tom, že sa jedná o jedinečné poznatky o historických parkoch a okrasných

záhradách na Slovensku, ktoré môžu byť veľmi cenné aj pre čitateľov tejto publikácie, ale najmä pre budúcich návštevníkov a cestovateľov po trase MAGNA VIA na území Slovenska.

HISTORICKÁ ZELEŇ – KULTÚRNE DEDIČSTVO

Historické parky a okrasné záhrady na Slovensku sú súčasťou kultúrneho dedičstva. Dokumentujú odbornú zdatnosť v záhradníckej profesii a sú odrazom pestrých a rôznorodých ekologických a krajinnárskych podmienok pri zachovaní špecifik regionalít v tomto druhu architektonickej činnosti. Tvorcovia parkov a záhrad pri šľachtických sídlach, kláštoroch a zámkoch na Slovensku mali dobré odborné vedomosti. S vysokou remeselníckou zručnosťou realizovali diela odborníkov – záhradných architektov zo západnej Európy. Postavenie záhradníka v hierarchii remeselníkov na sídlach zemepánov nasledovalo hneď po správcoch alebo majordómoch. Aj keď dnes dochádza u nás k renesancii profesie záhradná a krajinná architektúra a vznikla aj špecializovaná fakulta, bude potrebná celá jedna generácia na prekonanie pomerne veľkého zaostania vo všetkých činnostiach v okrasnom sadovníctve – od pestovateľskej, cez projekčnú až po realizačnú a udržiavaciu činnosť.

Park je syntézou prírodných prvkov, architektúry a umenia, v ktorom sa využíva, obohacuje a vyjadruje bohatstvo a rozmanitosť prírodných podmienok. Ako kultúrny výtvor park tvorí umelo koncipované a realizované spoločenstvá parkových rastlín rôzneho pôvodu, charakteru, požiadaviek a nárokov, ktoré sú špecifické vo svojom výtvarnom i estetickom prejave a tvoria tzv. kultúrne fytoceózy (spoločenstvá rastlín).

Pod pojmom historická zeleň rozumieme predovšetkým také parkové a záhradné objekty, ktoré majú určitú historickú, architektonickú, biologickú a krajinnársku hodnotu. Dokumentujú poučný a zaujímavý vývoj záhradného umenia na Slovensku a v mnohých prípadoch sú aj pre súčasnosť vzormi kvalitnej tvorby kultúrneho prírodného prostredia. Historické parky a okrasné záhrady majú aj veľkú kultúrnu hodnotu. Vyplýva to z tradičného slohového prostredia, v ktorom zeleň ako organická súčasť architektonickej pamiatky tvorí jej prírodné

prostredie. Na základe poznania a podrobnej analýzy vývoja historických parkových objektov môžeme posúdiť, v čom je historická, ale aj estetická a krajinná hodnota parkov. Dôležité je poznať, aké opatrenia treba vykonať na záchranu kultúrneho dedičstva, aký zmysel a náplň dať rekonštruovaným parkom a napokon, ako ich odborne udržiavať.

Parky a záhrady ako diela architektúry, umenia a biológie predstavujú veľké kultúrne hodnoty, ktorých cena sa umocňuje ich veľkosťou a spojením so stavebnými objektmi a krajinou, keď vytvárajú cenné súbory veľkej krajinnárskej, architektonickej a biologickej hodnoty. Ako špecifické objekty záhradnej architektúry sú vytvorené z rôznych technických, ale najmä biologických prvkov, ktoré formujú parkovú krajinu a v rôznych obdobiach vývoja architektonickej tvorby využívali rozdielne spôsoby slohových úprav. Je to prevažne vegetácia, ale najmä okrasné druhy stromov a kríkov, ktoré vo svojich sezónnych i vekových premenách vnášajú do parkového prostredia dynamiku a farebnosť. Spolu s lúčnymi porastmi, kvetinovými záhonmi a technickým i výtvarným vybavením tvoria špecifické prostredie kultúrnych parkových spoločenstiev rastlín na báze prírodnej krajiny Slovenska.

Predmetom ochrany sú ako kultúrne pamiatky vybrané len diela slohovej čistoty s viac-menej zachovaným porastom, ktoré ako biologické objekty treba neustále udržiavať a usmerňovať vo vývoji v záujme zachovania pôvodného priestorového členenia a kompozície. Patrí sem tiež historická zeleň rôznych kategórií, ktorá podlieha ochrane v rámci ochrany architektonických diel a urbanistických súborov a vytvára prostredie pamiatkam. Okrem týchto evidujeme na Slovensku množstvo parkových objektov, ktoré strácali v dôsledku absencie odbornej údržby cenné hodnoty a premieňali sa iba na biocentrá kultúrnej vegetácie. V dôsledky straty architektonickej hodnoty sa chránia už iba ako „prírodné areály“ v rámci zákona NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny.

Stav historickej zelene na Slovensku, je všeobecne neuspokojujúci. Sú však výnimky v tých parkoch, ktoré sa sústavne využívali (ako súčasť mestskej zelene) alebo majitelia sa o ne systematicky starali a udržiavali ich. Len málo historických parkov a okrasných záhrad bolo rekonštruovaných ako chránené kultúrne pamiatky – chránené parky. Po roku 1990 sa situácia zmenila, nakoľko mnoho his-

torických parkov sa v rámci reštitúcií privatizovalo a objekty zmenili majiteľov. Noví vlastníci kaštieľov a parkov v rámci opráv a rekonštrukcií stavebných objektov pristúpili aj k rekonštrukciám parkov. Je to vítaná iniciatíva, ktorá pomôže zachrániť mnohé objekty kultúrneho dedičstva vo forme cenných, dnes už historických parkov a okrasných záhrad.

KATEGÓRIE HISTORICKEJ ZELENÉ

Slovenské historické parky a záhrady delíme na: a) **Pravidelné**, niekedy nazývame tiež francúzske **záhrady**. Začali záhradami pri kláštoroch, najprv na pestovanie liečivých a úžitkových rastlín (Červený Kláštor), neskôr to boli okrasné alebo kombinované záhrady (Jasov). Z pravidelných záhrad sa stávali renesančné záhrady, z ktorých sa však v čistom slohu nezachovala ani jedna. A neskôr to boli barokové záhrady a rozsiahle parky. Pre Slovensko je príznačné prenikanie slohov s určitým omeškaním, napr. barokové záhrady sa začali realizovať v 18. storočí, keď sa vo vyspelých európskych krajinách už prírodno – krajinársky park. Barokové záhrady ako módné sa na Slovensku realizovali v procese prestavieb už jestvujúcich románskych záhrad a realizovali sa často iba v bezprostrednom okolí kaštieľa, najmä barokových stavieb, aby ich architektúra korešpondovala navzájom (kaštieľ – park).

Výsledkom prestavieb parkov vznikali **zmiešané parkové úpravy**, a preto sa stretávame s objektmi najčastejšej kombinácie: pravidelne upravené partery (klasicizmus, barok) v blízkosti stavebného objektu (kaštieľ, kláštor, kúria) a prírodno – krajinársky upravená zostávajúca časť parku (Hlohovec, Betliar, Palárikovo).

b) **Nepravidelné** (anglické) **prírodno – krajinárske parky** na Slovensku prevládajú (Topoľčianky, Stupava, Dolná Krupá, Smolenice, Mošovce, Turčianska Štiavica). V stredoeurópskych podmienkach sú prírodno – krajinárske parky pomerne veľké plochy, ktoré dosahujú rozlohu niekoľko desiatok hektárov. Korešpondujú s charakterom prírody a do krajiny sú prirodzene začlenené. Iba na konci 19. storočia sa do vegetačnej skladby, najmä drevín dostáva dosť cudzokrajných drevín ako výsledok rozmáhajúcej sa introdukcie drevín (Arborétum Mlyňany).

Prírodno – krajinárske parky sú vytvárané na princípoch voľnej prírody, chodníky sú vedené v miernych oblúkoch, obchádzajú terénne prekážky. Vodné prvky (jazierka, rybníky) majú voľné tvary, ako sa vyskytujú v prírode a sú lokalizované v priehlinách a údoliach. Plochy lúčnych porastov sa striedajú s porastmi a skupinami stromov a kríkov. Z kvetov sa častejšie využívajú trvalky alebo lúčne kvety na lúčach. Stromové porasty sú kombinované ako kultúrne spoločenstvá domácich a cudzokrajných drevín.

Mnohé z našich parkov sú v súčasnosti v zlom stave, lebo po dlhé desaťročia neboli udržiavané, v dôsledku čoho zarástli cudzími – náletovými drevinami, trávnikovými porasty degradovali na neudržiavané synantropné, lúčne. Tak sa kultúrne parky premieňali na prírodné lesoparky a z hodnotných parkov zostávajú už iba menej hodnotné biocentra.

Historická záhrada je architektonická a vegetačná kompozícia, ktorá je z hľadiska dejín alebo umenia celospoločensky významná, a ako taká je považovaná za pamiatku a musí byť chránená v duchu Florentskej charty. Ako živá pamiatka spadá pod ochranu špecifických pravidiel, ktoré obsahuje Florentská charta.. Teda ako architektonické pamiatky sa musia chrániť parky a historické záhrady v slohovom prevedení toho-ktorého obdobia, buď v slohu pravidelnom (renesancia, barok, rokoko atď.), alebo prírodno-krajinárskom (tzv. anglické parky). Ide tu ešte stále o viac-menej čitateľnú slohovú koncepciu a parkové porasty sú pomerne zachovalé ako kultúrne spoločenstvo rastlín. Takýchto parkov je na Slovensku viac, ale najmä bolo viac, lebo v dôsledku absencie odbornej údržby slohová čistota zanikla, parky degradovali, ale stále ešte zostávajú parkami v zmysle dendrologickom a krajinárskom s veľkým environmentálnym významom. Ochrana týchto objektov je však potrebná, pretože ako súčasť kultúrnej krajiny zabezpečujú jej vyváženosť a diverzitu a spolu sa podieľajú na kompozícii krajinného obrazu.

V zozname svetového dedičstva ICOMOS/IFLA je registrovaný iba park pri kaštieli v Betliari. Zaslúžili by si to však aj ďalšie: Dolná Krupá, Topoľčianky, Jasovská záhrada, Hodkovce, ale nie v stave, v akom sa momentálne nachádzajú.

Aj keď v porovnaní so západnou Európou sa jednotlivé slohy u nás omeškali, predsa len boli všetky zastúpené a čo je mimoriadne cenné, tvo-

rivým spôsobom boli aplikované a v časovom slede prispôbené našim konkrétnym geografickým, kultúrnym, historickým a klimatickým podmienkam. To svedčí o vysokom umení zakladateľov parkov u nás, o ich tvorivom prístupe a dokonalom poznaní krajiny, v ktorej tieto parky realizovali. Je to príznačné nielen pri využívaní domácich drevín a flóry, ale najmä pri využívaní atraktívnej a atraktívneho krajinného obrazu našej krajiny v parkovej kompozícii.

POLOHA A VÝZNAM PARKU. LOKALIZÁCIA PARKOV NA SLOVENSKU

Geografické a pôdno-klimatické podmienky Slovenska sú veľmi zaujímavé, vytvárajú priestor pre rozdielnú distribúciu vlahy a slnečného žiarenia, čo sa prirodzene odráža na formovaní a zastúpení vegetačných zón. Rôzna intenzita ľudských činností sa prejavuje na zmenách i zastúpení vegetácie v krajine. Práve v priestoroch intenzívneho využívania krajiny pre poľnohospodársku činnosť, v nížinných polohách Slovenska, došlo k veľkému odlesneniu a zmenám klimatických podmienok. Tento negatívny dopad antropogénnych činností mal za následok melioračné zásahy spočívajúce v nových výsadbách drevín. Vo „voľnej“ krajine to boli aleje, sprievodná vegetácia vodných tokov, nádrží, ale najmä výsadba parkov pri kaštieliach a sídlach zemepánov. Stúpala hodnota krajinného obrazu a nové výsadby mali aj veľký melioračný účinok, zmierňovali sa teplotné extrémny, stúpala početnosť zrážok a zabránilo sa eróziám. Lokalizácia historických parkov na Slovensku pri bežnom pohľade na mapu Slovenska signalizuje tendencie s úpravou podmienok, ale súčasne aj so zvýšením estetiky krajiny, skvalitnením krajinného obrazu.

Krajinotvorba v období baroka na Slovensku dosiahla maximálnu úroveň a jedným z dôležitých prvkov tvorby najmä poľnohospodárskej krajiny boli práve parky, „štepnice“ (ovocné sady), obory, aleje a remízy. Veľkú úlohu pri rozmiestňovaní týchto objektov zohrali vlastnícke vzťahy, nakoľko vtedajšia šľachta a teda vlastníci pôdy v minulosti na južnom Slovensku stavali svoje sídla skôr ako letné rezidencie pre trávenie letnej sezóny a organizáciu poľnohospodárskych prác. Boli to prevažne

letné sídla. Ich poloha v intenzívne využívannej poľnohospodárskej krajine južného a východného Slovenska si predovšetkým vyžadovala úpravu a estetizáciu bezprostredného okolia týchto sídiel.

História historických parkov na Slovensku je teda odrazom stavu lesnatosti v danom regióne a je s ňou v opačnom pomere, čiže čím menej je lesnej vegetácie, tým väčšie je zastúpenie parkových objektov. Nachádzajú sa v južných územiach a prevažne obklopujú kaštiele a teda zobytnujú a skrášľujú miesta bývania majiteľov poľnohospodárskych pozemkov.. V mestách zasa parky obklopovali paláce šľachty a tvorili reprezentatívne okrasné záhrady ako súčasť urbanizovaného prostredia, čím sa navýšila ich hodnota ekologická, ale najmä architektonická a kultúrna. V mestskom prostredí sa okrasné záhrady a parky realizovali ako vegetačné pásy na miestach zbúraných hradieb alebo ako súčasť palácových komplexov, s ktorými tvorili cenné súbory architektúr a kultivovaného prírodného prostredia.

EKOLOGICKÉ PODMIENKY (PÔDNO-KLIMATICKÉ POMERY)

Parkové objekty ako prevažne kultúrne spoločenstvá rastlín vyžadujú pre svoju prosperitu vhodné geograficko-klimatické podmienky a tiež prítomnosť vody, ale spätne pôsobia blahodarne pri úprave podmienok pre parkové rastliny a ich spoločenstvá. Odraz kvality ekologických podmienok sa prejavil na bohatosti a pestrosti zastúpených druhov drevín a bylín, a parkovej vegetácie vôbec. Regionalita vo floristickom prejave sa tiež prejavuje v intenzite a početnosti zastúpených domácich (autochtónnych) a cudzokrajných (alochtonných) druhov stromov, kríkov a bylín.

Povzbudivá spomienka

Pred rokom 2000 cez veľké prázdniny na SPU v Nitre mali učitelia zo stredných škôl SR tréningový kurz z anglického jazyka. Lektormi boli osvedčení učitelia z USA. Na záver kurzu títo lektori absolvovali týždenný poznávací zájazd po Slovensku. Mal som česť sprevádzať ich. Vtedy som sa venoval ako pedagóg agroturistike. Na Rektorát SPU sme dostali z vysielajúcej inštitúcie z USA list, v ktorom nás žiadali, aby sme im na umývanie zubov poskytovali len prevarený vodu! Pri návšteve na úpätí Nizkých Tatier sme sa zastavili pri tečúcom potoku a naši hostia do prázdných pet fliaš od minerálnej vody tieto si naplňovali a pili. Pri upozornení a informácii o spomínanom liste sa len pousmievali s poznámkou, že to písali „neinformovaní“ o Slovensku. Keď týždeň skončil podali mi do ruky svoje vyjadrenie. Prikladám ho. Keď toto píšem, uvedomujem si, že sme absolvovali úsek cesty Magna Via od Nitry po Poprad.

Tu je preklad odkazov z vedľajšej strany.

*„Jozef, ako som ti už hovoril osobne, ...
Ešte aj malé doplnky boli čímsi výnimočným.
Je potešením spoznať ťa a spolupracovať
s tebou. — HARVEY*

„Jozef, mala som naozajstnú radosť z tohto kultúrno-spoznávacieho zájazdu okolo Slovenska. Si očarujúci človek a úžasný hosťiteľ.“ —PAULETTE

„Jozef, tento týždeň bol absolútne výnimočný!
Ďakujem za všetko tvoje úsilie a vedenie.
– BESS

➤ **Jozef, vďaka! Tento týždeň bol zaujímavý a informatívny.** — BONNIE

✎ Jozef, dokázal si z tohto týždňa urobiť čosi výnimočné pre nás všetkých. —ERINANN

» Jozef, za nádherný slovenský zážitok – vďaka!
– PEGGY

Vlastnoručné poďakovanie amerických lektorov

✻ Jozef, vďaka za všetku tvoju náročnú prácu pri zostavovaní našej úžasnej cesty. –SUSAN

» Jozef, ďakujem za tento nádherný výlet po vašej krásnej krajine. —RUTH

✦ Jozef, vďaka za zorganizovanie tejto nádhernej cesty okolo Slovenska. Bola fantastická!
— COLLEEN

✦ Jozef, vďaka za to, že si nám priblížil túto nádhernú krajinu. Bolo mi vynikajúco!
— JOYELLE

Joseph —
As I already told
you in person, you led and
planned an exceptionally fine
4th week trip. Even the little
extras were special. It's been a
pleasure to work with you and know you.
Harvey Granite

Joseph,
Thank you for
planning such a
wonderful trip
around Slovakia.
It was great!!
Colleen

Josef,
I truly enjoyed
the educational and
cultural tour of Slovakia.
You're a charming man
and a marvelous host.
Paulette
Josef

Joseph -
Thank you for this
wonderful trip to
see your beautiful
Country. Ruth

Thank you
Bertram Luss

Joseph,
This week was
absolutely wonderful!
Thank you for all your
effort and leadership.
Sincerely, Bess

Joseph
Thank you
for a wonderful
year - Joseph,
Sharon Thank you
very much
+ Slova

Joseph,
Thank you for a
very wonderful look
at Slovakia! I am
Marie
Thank you

Joseph,
Thank you for
showing us this
beautiful country.
I had a terrific
time! Joseph

Best of luck to
George Joseph.
Thank you!
This week has
been exciting
and informative
- Bonnie

Wonderful
all of us
Brimm

Josef-
Zorke
wonderful
Slavaka
Experiences
The

Thank you for your consideration
people -
Thank you for all of
your hard work in
planning our
wonderful tour!
Warmest wishes -
Susan

Dlhé rady čakajúcich na párance

Vidiek, regionálne špeciality, dojmy, zážitky, pikošky, to sú časté výrazy v komunikáciách medzi ľuďmi, zvlášť medzi turistami medzi sebou, ale najmä po príchode domov z jarmokov, či iných podujatí. Tých je v tomto jesennom období neúrekom.

Aj slovo „párance“ sa často používa na výstave Incheba, na Hrušovskej paráde, Pukanských remeselníckych trhoch, Radvanskom jarmoku, Salamander a na ďalších podujatiach, či návšteve v obci Pukanec počas celého roka. Pred stánkami, kde sa predváža príprava tejto špeciality vždy stoja dlhé rady záujemcov, čakajúcich a túžiacich návštevníkov po tomto jedle drevorubačov a uhliarov.

Párance, to nie len jedlo, ale i príbeh. Viaz sa na dedinku Uhliská pri Pukanci. Tu, hlboko v lesoch najprv prišli drevorubači a uhliari, postavili svoje koliby, nachystali drevo, založili mlie a „vyrábali“ drevené uhlie. Vznikla neskôr osada, ako súčasť banského, kráľovského mesta Pukanec. Až keď dostali právo voliť si svojho richtára 6. júla 1687 sa tento dátum považuje za ich vznik. Ich hlavným jedlom boli párance. Ponukli i kráľa Mateja, ktorý sa tam pri potulkách krajinou zastavil, hoci sa o tom

uhliar dozvedel, až keď ho pozval a privítal v Budapešti, že jeho hosťom bol sám kráľ. Zaujala ho pohostinnosť a chutné párance, ktoré mu ponukol uhliar. Pritom si všimol, že uhliar má nachystané brezové metly, ktoré pripravoval na predaj do jarmoku. Pozval ho do Pešti a všetky metly odkúpil a pohostinnosť za párance v jeho kolibe opätovoľ na kráľovskom dvore. Toto jedlo sa doteraz v Uhliskách a v Pukanci pripravuje a s pôžitkom konzumuje.

Recept je jednoduchý, ale mnohí, ktorí sa podľa neho pokúšali pripraviť pravé párance nemali úspech. Tajomstvo, po novom know-how, spočíva v technológii prípravy cesta z múky, soli, vody a najmä jeho vymiesenia, aby sa „netrhlo“, ale „páralo“. Uvarené párance sa ochutia maslom a upečenými zemiakmi, alebo suchým chlebom, tak, ako to robili drevorubači a uhliari.

Dnes toto jedlo úspešne prezentujú pukančania na spoločenských a turistických akciách a tak zviditeľňujú svoju obec a región.

Mama Via, Magna Via

Podme po nej, poučme sa
Podme po nej, potešme sa

Pošta, kone, koče, trúbka
To sú znaky vandrovníka

Pešo, koňmo, autom, vlakom
Môžeme vždy byť všade pri tom

Hory, hrady, jaskyne
Folklor, gastro a či iné
Uvidíte na tom turné

Novodobí turisti
Budú si vždy istí
Že na ceste Magna Via
Vždy sa dobre pobavia

Rôzne kraje,
Rôzne štáty
Jedna cesta, päť storočí
Pootvorí Vaše oči

Viedeň, Tatry, Ukrajina
Cez Debrecín do Sibíru
Podte s nami na etepy
Za oddychom a poznaním

Mama Via, Magna Via
Cesta dlhá, cesta krásna
Podme po nej, poučme sa
Podme po nej potešme sa

Doc. Ing. Jozef Húška, CSc.

Náš Vidiek

Super projekt Vidiek náš - perspektívu veľkú máš množstvo ľudí pozitívne a užitočne zamestnáš nové myslenie a nové impulzy nám do hláv dáš... Provokuješ, odhaľuješ, novým veciam národ učíš podstatné je, že počas búrok spoločenských nemlčíš a do regiónov mnohotvárnej krajiny nás privádzaš, tajomstvá a neodhalené, či utajené informácie prinášaš si zdrojom poučenia a šíriš aj potrebnú osvetu o zabudnutých regiónoch zvestuješ správy sveta na ceste MAGNA VIA umožňuješ nachádzať nové priateľstvá a obrazy neznámeho sveta, históriu, ktorá kráčala prachom tajomných ciest a spájala duchom spolupatričnosti ľudí našich miest...

Vidiecky parlament nemá veľa právomocí a vôbec nie nazvyš – ak máš však dobré nápady predsedkyňa zopár riadkov napíš. Dobré veci a nápady dokáže parlament spropagovať – na základe toho môže potom záujemcov správne navigovať. Na vidieku je totiž priestor a miesta pre dobré nápady stále dosť vítaný je každý dobrý nápad – každý užitočný človek je vítaný hosť.

Ing. Jozef Garlík, PhD

Chilli papričky

Teraz už viem. Čo som dávno vedieť chcel existuje firma Chillihell. Svetom sa nesie tichý chýr- sídlom firmy je Veľký Kyr Navrhnutá bola receptúra nová jej majiteľkou je pani Pavlíková. Na výber máte z najsilnejších chilli paprik keď sa dostanú na jazyk spustíte veľký krik. Páči sa vám sila Naga Viper, alebo snáď Moruga Scorpion? Kto si dá na jazyk štipku je zdatný šampión. Za básničku odmenou mi bola BHUT GHOST JOLOKIA - je to však reprezentačný výrobok Made in Slovakia.

Ing. Jozef Garlík, PhD

Matka ciest Magna Via vás víta

**Príklady turistických
zájazdov po ceste
Magna Via:**

- › Unesco pamiatky na ceste Magna Via
- › Jaskyne na ceste Magna Via
- › Termálne kúpaliská na ceste Magna Via
- › Kúpele na ceste Magna Via
- › Parky a sady na ceste Magna Via
- › Hrady a zámky na ceste Magna Via
- › Gastronómia na ceste Magna Via
- › Križovatky cesty Magna Via s inými turistickými cestami
- › Archeológia na ceste Magna Via
- › Architektúra na ceste Magna Via
- › Mestá na ceste Magna Via
- › Dediny na ceste Magna Via
- › Pomníky a pamätníky na ceste Magna Via
- › Múzeá na ceste Magna Via
- › Remeslá na ceste Magna Via
- › Prírodné zaujímavosti na ceste Magna Via
- › Folklor na ceste Magna Via
- › Sakrálne pamiatky na ceste Magna Via
- › Národné kultúrne pamiatky na ceste Magna Via
- › Atrakcie na ceste Magna Via